

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

NIKA TRDIN

KOPER, 2021

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Zaključna projektna naloga

UPORABA TEHNOLOGIJE PRI STAREJŠIH

Nika Trdin

Koper, 2021

Mentor: izr. prof. dr. Viktorija Florjančič

POVZETEK

Glavni namen naloge je raziskati, kako starejši uporabljajo tehnologijo in s kakšnimi težavami se pri tem srečujejo. V teoretičnem delu naloge predstavimo pojma informacijska družba, informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) ter možnosti za preživljanje prostega časa s pomočjo IKT za starejše; predstavimo tudi različne vrste pismenosti. V empiričnem delu naloge predstavljamo rezultate intervjujev, ki smo jih izvedli med starejšimi, starimi od 65 do 81 let. Rezultati intervjujev kažejo, da so tudi starejši večji uporabe tehnologije in svetovnega spleta oziroma interneta, česar so se večinoma naučili v službi. Uporaba IKT jim daje občutek samostojnosti in boljše vključenosti v družbo.

Ključne besede: informacijsko-komunikacijska tehnologija, internet, starejši, računalniška pismenost, informacijska družba.

SUMMARY

The main purpose of my thesis is to research how the elderly are using the technology and with what kind of problems are they facing when using the technology. In the theoretical part of my diploma thesis we present the concept of information society, IKT and opportunities for spending free time with the help of IKT for the elderly and we discuss different types of literacy.

In the empirical part of my diploma thesis we present the results of interviews which we conducted among older people from age 65 to age of 81 years. The results of the interviews are showing that elderly people are also skilled in the use of technology and the internet, which they mostly learned while they were working. They say that because of the use of technology they feel more independent and more integrated into society.

Key words: information and communication technology, internet, elderly, computer literacy, information society.

UDK: 004-053.88(043.2)

ZAHVALA

Za pomoč pri pisanju zaključne projektne naloge se iz srca zahvaljujem izr. prof. dr. Viktoriji Florjančič, ki mi je bila vedno na voljo s koristnimi nasveti in me je strokovno usmerjala.

Prav tako se zahvaljujem staršem, prijateljem in fantu, ki so me v času študija podpirali in mi stali ob strani.

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Opredelevanje obravnavanega problema in teoretičnih izhodišč.....	1
1.2	Namen in cilji.....	3
1.3	Predvidene metode za doseganje ciljev.....	3
1.4	Predvidene predpostavke in omejitve.....	4
2	Življenje v informacijski družbi	5
2.1	Opredelevanje pojma informacijska družba.....	5
2.2	Informacijsko komunikacijska tehnologija.....	5
2.3	Pomen informacijsko-komunikacijske tehnologije za starejše.....	7
2.4	Skrb za dementne s tehnologijo na daljavo.....	8
2.5	Raziskava – uporaba tehnologije pri starejših (Grčija).....	8
3	Starostnik in družba	9
3.1	Starost.....	9
3.2	Staranje.....	9
3.3	Stereotipi o starosti.....	10
3.4	Diskriminacija starejših.....	11
3.5	Ozaveščanje starejših o tehnologiji.....	11
3.6	Kakovostna starost.....	12
3.7	Skrb za starejše.....	13
4	Digitalni razkorak	14
4.1	Opredelevanje digitalnega razkoraka.....	14
4.2	Digitalizacija javne uprave.....	14
4.3	Problemi digitalne vključenosti.....	15
5	Vrste pismenosti	16
5.1	Računalniška pismenost.....	16
5.2	Informacijska pismenost.....	16
5.3	Funkcionalna pismenost.....	17
5.4	Medijska pismenost.....	17
5.5	Digitalna pismenost.....	18
5.6	Druge vrste pismenosti.....	18
6	Možnosti uporabe IKT za starejše ljudi	19
6.1	Preživljanje prostega časa.....	19
6.2	Komuniciranje.....	19
6.3	Dostop do zdravstvenih storitev.....	20
6.4	Dostop do informacij.....	20
7	Uporaba IKT pri starejših – raziskava	22
7.1	Potek raziskave in predstavitev vzorca raziskave.....	22
7.2	Potek raziskave in analiza podatkov.....	22
7.3	Povzetek raziskave.....	26

8 Sklep.....	28
Literatura.....	31
Priloge.....	34

PONAZORILA

Slika 1: Anketiranci po starosti	22
Slika 2: Kategorija: tehnologija.....	23
Slika 3: Težave pri uporabi tehnologije	25
Slika 4: Samostojnost/vključenost v družbo	25
Slika 5: Udeležba tečaja	26
Preglednica 1: Namen uporabe	24

1 UVOD

Za uporabo informacijske tehnologije moramo imeti določena znanja, če jo želimo pravilno uporabljati. Informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) nam nudi neskončno možnosti uporabe in je lahko zelo koristna. Naši stari starši so svojo mladost preživljali brez IKT, saj takrat razvoj in dostopnost tovrstne tehnologije še nista zaobjela širših množic. Danes pa tehnologija predstavlja pomembno vlogo v vsakdanjem življenju, saj že večino opravil lahko opravimo preko svetovnega spleta in aplikacij.

1.1 Opredelitev obravnavanega problema in teoretičnih izhodišč

Informacijska družba je družba, ki intenzivno uporablja informacijske in računalniške storitve in uvaja informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) v vsakodnevno življenje. Ne gre le za tehnološke spremembe, temveč tudi za to, kako se obnašamo, razmišljamo in živimo (Gams 1998). Le nekaj desetletij nazaj ljudje niso poznali, oziroma niso imeli dostopa do interneta in IKT, danes pa ta predstavljata pomemben dejavnik v našem življenju. Pinterič (2015, 78) za informacijsko družbo pravi, da je manipuliranje z informacijami pomembnejše od informacij samih. Razlog za to vidi v IKT, ki omogoča hitrejši prenos informacij (prav tam). Uporaba IKT je namenjena poenostavljanju življenja pa tudi zapolnitvi posameznikovega prostega časa (Pinterič 2015, 81).

Uporaba IKT je povezana s sposobnostjo uporabe te tehnologije. Pogosto srečamo kar pojem IKT pismenost, čeprav razlikujemo različne vrste pismenosti. Že v zgodnjem otroštvu se začnemo učiti različnih ustnih in pisnih simbolov, s katerimi se sporazumevamo. Proces učenja se nadaljuje v osnovni šoli, ko usvojimo znanje pisanja in branja ter sposobnost učenja. Temu pravimo, da smo pismeni, vendar pa opredelitev pismenosti v informacijski družbi presega večšine branja in pisanja (Colja 2009).

Pismenost na različnih področjih razvijamo vse življenje. Ker živimo v tako imenovani informacijski družbi, je pomembno, da smo informacijsko pismeni. Informacijska pismenost se je pojavila z uporabo računalnikov in druge komunikacijske tehnologije. Informacijsko pismen posameznik je sposoben določiti obseg potrebnih informacij in jih učinkovito uporabiti, kritično oceniti informacije in njihove vire ter učinkovito uporabiti informacijo za določen namen. Tako pismen uporabnik razume tudi ekonomska, pravna in socialna vprašanja v zvezi z uporabo informacij ter informacije uporablja etično in zakonito (Elmborg 2012).

Pojem informacijske pismenosti je soroden pojmu digitalne pismenosti, ki je temeljna zmožnost posameznika, da uporablja digitalne tehnologije in deluje v digitalnem svetu. Digitalna pismenost vključuje računalniško in medijsko pismenost. Digitalno pismen posameznik pozna in uporablja digitalne naprave, kot so npr. računalnik, pametni telefon ter različna spletna orodja. Z uporabo digitalne tehnologije posameznik išče informacije ter na več načinov komunicira in deluje. Obvladuje razne aplikacije in zna ločiti med resničnim in virtualnim.

Posveča se presoji o tehtnosti informacij in tudi o tem, kaj o sebi objavlja na svetovnem spletu (Gjerek 2018).

Računalniško pismena oseba zna učinkovito uporabljati računalnik in druge informacijske tehnologije. Da smo računalniško pismeni, pomeni, da znamo uporabljati osnovne funkcije, kot so npr. urejevalnik besedil ter prejemati in pošiljati elektronsko pošto. Višjo računalniško pismenost dosežemo, ko se sami učimo in uporabljamo nove računalniške funkcije brez pomoči drugih (Mckay Rosenberg 2019). Računalniško pismeni smo, ko znamo, poleg osnovnih funkcij, uporabljati še druge funkcije računalnika ter ko znamo presoditi, za kaj vse nam lahko računalnik koristi in ga zmoremo uspešno uporabiti pri svojem delu (Wechtersbach 2006). Ob znanju o uporabi računalnika je pomembno tudi, da znamo uporabljati internet. Internet je računalniško omrežje, ki povezuje različne naprave ter omogoča izmenjavo podatkov, informacij ter komunikacijo med njimi.

V sodobni družbi imajo veliko vlogo mediji, za katere moramo razumeti, kako delujejo. Medije predstavljajo televizija, video portali, spletne strani, videoigre in tiskani mediji. Imeti moramo spretnosti, znanje in razumevanje, s katerimi lahko učinkovito in varno uporabljamo različne medije. Za uporabo različnih medijev je potrebna medijska pismenost, ki ne vključuje le uporabo medija, temveč tudi naše kritično razmišljanje, da smo sposobni razumeti značilnosti vsebine (University of Redlands 2019).

Različne pismenosti, kot so medijska, računalniška in seveda informacijska, so pomembne zaradi veliko naraščajočih e-storitev, npr. različne državne institucije ne tiskajo več obrazcev oziroma jih ne prodajajo več v knjigarnah, saj je vse dostopno na spletu, kjer si jih lahko sami natisnemo ali oddamo preko spleta. Uporaba računalnika je vsakodnevna tudi na večini delovnih mest. Računalnik in internet uporabljamo za komuniciranje in zbiranje informacij z vsega sveta.

Mladi s tem odraščamo in se uporabe IKT učimo že od otroštva, kasneje pa tudi v osnovni in v srednji šoli. Ker s tem praktično živimo vse svoje življenje, nam uporaba ne predstavlja težav in se z lahkoto najdemo sami. Večji problem uporaba IKT predstavlja generaciji starejši od 65 let, saj ta generacija ni odraščala ob redni uporabi računalnikov in drugih naprav. Tudi njihovo šolanje in službovanje ni bilo zaznamovano z uporabo računalnikov.

V Sloveniji je v prvem četrtletju leta 2020 internet vsak dan uporabljalo 87 % prebivalcev. Največ ga je uporabljala populacija med 16. in 54. letom. 67 % internet uporablja za družabna omrežja, kjer objavljajo fotografije in pošiljajo sporočila. 77 % jih je iskalo informacije o izdelkih ali storitvah, 71 % pa je bralo novice. Tudi spletne storitve in strani javnih ustanov uporablja čedalje več ljudi. V prvem četrtletju 2020 je spletne strani javnih ustanov obiskalo 67 % uporabnikov interneta. Od tega jih je bilo največ starih med 35 in 44 let (44 %), najmanj pa v starostni skupini med 65. in 74. letom (11%). Tudi delež naročanja k zdravniku preko spleta

se je od leta 2019 povišal za 10 odstotnih točk in sedaj znaša 58 %. Od tega je delež najvišji v starostni skupini med 25. in 34. letom (72 %) ter najnižji v skupini med 65. in 74. letom (30 %) (SURS 2020).

Več kot polovica neuporabnikov interneta sodi v starostno skupino nad 65 let, zaradi nezmožnosti do dostopa in uporabe IKT ter zaradi neznanja o uporabi le-teh. Leta 2019 51 % ljudi starejših od 65 let interneta še nikoli ni uporabljalo, od tega jih 28 % interneta ni uporabljalo, ker menijo, da nimajo dovolj znanja za uporabo računalnika. Za dobro desetino (11 %) pa internetne storitve namesto njih opravijo drugi (SURS 2019).

Z epidemijo COVID-19 so se na splet prenesle številne storitve, ki jih je večina prej opravljala fizično (npr. nakup osnovnih življenjskih potrebščin), kar predstavlja problem predvsem za starejše, ki jim uporaba IKT ni blizu.

1.2 Namen in cilji

Zavedamo se, da je danes IKT vseprisotna in vse pogosteje smo se primorani soočiti s spletnimi storitvami. Zato želimo raziskati, v kolikšni meri IKT uporabljajo starejši od 65 let ter s kakšnimi izzivi se srečujejo.

Cilji zaključne projektne naloge so:

- predstaviti pojem informacijska družba,
- predstaviti različne vrste pismenosti,
- predstaviti uporabo IKT med starejšimi,
- raziskati uporabo in izzive pri uporabi IKT pri starejših.

Z raziskavo bomo skušali dobiti odgovor na raziskovalno vprašanje:

- kako starejši ljudje uporabljajo IKT in s kakšnimi težavami se pri tem srečujejo.

1.3 Predvidene metode za doseganje ciljev

V teoretičnem delu predstavljamo obstoječo literaturo s področja informacijske družbe in uporabe IKT med starejšimi. Posebej izpostavljam različne vrste pismenosti, predvsem pa pismenost, ki je pomembna za uporabo IKT. Za pripravo teoretičnega dela naloge smo uporabili metode deskripcije, analize in sinteze. Pri tem smo si pomagali tudi s podatki s spleta ter s statističnimi podatki o uporabi IKT pri starejših. Statistične podatke smo prikazali opisno, grafično in tabelarično.

V empiričnem delu naloge smo opravili raziskavo o uporabi IKT med starejšimi. Raziskava je kvalitativna. Opravili smo 15 intervjujev. Intervjuvali smo starejše od 65 let v domačem kraju (Tepanje) in v okolici. Intervjuji so bili opravljeni na osnovi vnaprej pripravljenih vprašanj.

Intervjuje smo posneli, kasneje pa pripravili prepis posnetkov. Besedilo smo kodirali. Podatke raziskave prikazujemo opisno, tabelarno in grafično.

1.4 Predvidene predpostavke in omejitve

Predpostavljamo, da smo zbrali ustrezno literaturo, s katero smo predstavili teoretična izhodišča. Predpostavljamo, da starejši računalnike uporabljajo manj, več pa televizijo in mobilni telefon.

Pri obravnavanju problema smo se omejili na generacijo starejšo od 65 let in njihovo uporabo IKT. Predpostavili smo, da so intervjuvanci pripravljeni sodelovati in odkrito odgovoriti na vprašanja.

2 ŽIVLJENJE V INFORMACIJSKI DRUŽBI

Informacijska družba se prikazuje kot idealna družba, kjer imajo vsi enake možnosti dostopa do tehnologije, zaradi česar se pojem informacijska družba včasih že uporablja kot sinonim za družbo harmonije (Gantar 2004, 212).

2.1 Opredelitev pojma informacijska družba

Pojem informacijska družba se je pojavil v 70. letih prejšnjega stoletja z uporabo računalnikov, še bolj pa v 80. letih, ko so osebne računalnike začeli uporabljati v gospodinjstvih ter za splošno rabo. V 90. letih se pojavi svetovni splet in s tem tudi poglobljeno proučevanje informacijske družbe (RIS 2008).

Gams (1998, 1) informacijsko družbo opredeli kot družbo, v kateri posamezniki intenzivno uporabljajo IKT.

Pojem informacijska družba temelji na informacijah in znanju. Razvoj informacijske družbe omogoča brisanje geografskih meja, s tem pa se pojavljajo zahteve po jasnosti, preciznosti, odkritosti, odprtosti in transparentnosti. Politiki in uradniki v taki družbi ne morejo preživeti, saj ne morejo več lagati državljanom in jih zavajati. Informacije so namreč danes na voljo vsakemu državljanu, ki jih lahko poišče in preveri njihovo verodostojnost. Informacijsko družbo vodijo znanje, sposobnosti ter utemeljene odločitve in dejanja. Obilica informacij in znanj, ki so na voljo državljanom, zagotavljajo okolje, kjer lahko na višjih položajih obstanejo samo osebe, ki so informirane, sposobne ter imajo veliko znanja (Isazadeh 2004, 3).

Informacijska družba predstavlja neko novo okolje in jo lahko razumemo kot novo igro, ki ima nova pravila. Naučiti se moramo pravil in igro igrati po teh pravilih. Tisti, ki se ne bodo prilagodili novemu okolju in sledili pravilom, bodo iz družbe izključeni (Isazadeh 2004, 3).

Zaradi dostopnosti in dosegljivosti IKT lahko vsak objavlja in ureja svoje podatke na svetovnem spletu, pri čemer se nezanesljivi in dvomljivi podatki mešajo s kakovostnimi in zanesljivimi podatki. Zaradi tega je iskanje pravih in verodostojnih podatkov oteženo. Na spletu namreč ne obstaja urednik, ki bi objavljene podatke pred objavo pregledal. Vlogo urednika prevzema vsak, ki podatke objavlja. Uporabnik svetovnega spleta se mora tega zavedati in izbrane podatke presoditi tako z vidika veljavnosti kot verodostojnosti, kar pa se pogosto, zaradi hitrega tempa in ostre konkurence, ne zgodi (Wechtersbach 2006, 469).

2.2 Informacijsko komunikacijska tehnologija

Maver (2002, 11) informacijsko tehnologijo (IT) opredeli kot računalniško strojno in programsko opremo, ki jo uporablja informacijski sistem. Računalniška strojna oprema vključuje naprave in druge fizične predmete, kot so npr. računalnik, trdi disk, optični disk, tipkovnica, kamera itd.. Programska oprema pa vključuje računalniške programe, ki

predstavljajo spisek ukazov za izvajanje opravil na strojni opremi. To so operacijski sistemi, urejevalniki besedil, preglednice in druge programske rešitve (Maver 2002, 11).

Danes se večinoma informacijska tehnologija (IT) in IKT medsebojno povezujeta v en sistem, pri katerem se IKT ne sme poistovetiti z računalniki in z njimi povezanimi aktivnostmi. Računalniki so del IKT, niso pa njegov edini sestavni del. V najširšem smislu izraz IKT vključuje vse izdelke, ki hranijo, iščejo, upravljajo, prenašajo ali prejemajo informacije v elektronski ali digitalni obliki, npr. osebni računalniki, digitalna televizija, e-pošta, roboti itd.. Pri IKT je pomembno poudariti, da zajema dimenzijo komunikacije in s tem širi osnovno IT, saj je danes delo z računalnikom nepredstavljivo, če le ta ni povezan v omrežje. Izraz IKT je skupni izraz, s katerim mislimo na nove tehnologije, namenjene komunikaciji, pridobivanju znanja, učenju, pridobivanju in izmenjavi podatkov, igri in preživljanju prostega časa. Najbolj splošen opis IKT bi bil, da gre za tehnologijo, ki omogoča obdelavo informacij in komunikacijo (Pavičić 2017, 3).

Uporaba IKT prodira v vse sfere gospodarstva in družbe, njen razvoj pa je zelo dinamičen. Predstavlja možnost za rast produktivnosti in povečanje kakovosti življenja posameznika. Tehnološke inovacije povezane z IKT prinašajo nove priložnosti, pa tudi izzive in tveganja (Stare in Bučar 2005, 13).

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURs 2021) ima dostop do interneta 90 % gospodinjstev, v katerih živi vsaj ena oseba, stara med 16 in 74 let. Raba IKT se je v času epidemije COVID-19 še povečala, saj omogoča različne aktivnosti, predvsem pa ohranjanje stikov z najbližjimi, kar je v času epidemije postalo še pomembnejše. V starostni skupini od 16 do 54 let je internet v zadnjih 3 mesecih uporabljalo 99 % uporabnikov. S starostjo se delež rednih uporabnikov zmanjšuje. Tako v starostni skupini od 65 do 74 let internet redno uporablja polovica populacije (51 %). Delež tistih, ki interneta sploh še niso uporabljali, je 44 %. Delež uporabnikov interneta v tej starostni skupini je nizek tudi pri spletnemu naročanju k zdravniku in pri uporabi interneta za pridobivanje zdravstvenih informacij. Tako tovrstne storitve v starostni skupini od 25 do 65 let uporablja 72 % uporabnikov, v skupini nad 65 let pa le 30 %. Razlike se kažejo tudi pri uporabi mobilnega telefona. Če skoraj vsi (99 %) dijaki in študenti uporabljajo mobilni telefon, pa ga uporablja le vsak drugi upokojenec (52 %). Med upokojenci je skoraj polovica (44 %) takšnih, ki uporablja klasični mobilni telefon. Klasični mobilni telefon omogoča le osnovne funkcije, kot so klicanje, pošiljanje in prejemanje SMS sporočil (prav tam).

Razlogov za neuporabo IKT pri starejši generaciji je več. Eden izmed pomembnejših je neznanje uporabe IKT. Starejši ljudje napravam ne zaupajo, bojijo se tudi vdora v zasebnost. Zaradi hitrega razvoja IKT pa imajo številni tudi odpor do tehnologije. Pojavljajo pa se tudi ovire pri uporabi IKT, ki so povezane s težavami, ki nastanejo z leti, npr. starejši težko berejo drobni tisk na spletnih straneh ali pa jih ovirajo druge težave (Erjavec 2013, 159).

Problem starejše generacije je, da so odraščali brez tehnologije in je niso dovolj spoznali. Razlike o sposobnostih uporabe IKT so razvidne tudi iz podatkov SURS-a, kjer je delež uporabnikov interneta najmanjši pri starostni skupini nad 65 let. Internet vsak dan uporablja le dobrih 48 % prebivalcev starejših od 65 let. Razlika se opazi tudi pri uporabi mobilnega telefona, saj je še vedno največji delež tistih, ki uporabljajo mobilni telefon z osnovnimi funkcijami, prav med tistimi, ki so starejši od 65, in sicer znaša 53 %. Pametni telefon uporablja le 42 % starejših od 65 let.

2.3 Pomen informacijsko-komunikacijske tehnologije za starejše

Za starejše lahko ima tehnologija pomembno vlogo, čeprav imajo ti pogosto do nje zadržke. Tisti, ki so vztrajni in se imajo voljo naučiti uporabe, si lahko na tak način polepšajo in olajšajo življenje. Preko klica, video klica, e-pošte ali sporočil lahko enostavno komunicirajo s sorodniki ali s prijatelji, s katerimi se ne vidijo vsak dan. Na družbenih omrežjih jim je omogočeno, da ohranjajo stike z znanci ali pa sklepajo nova poznanstva (Pleško 2017).

Poznavanje dela s tehnologijo in z internetom jim omogoča lažji dostop do podatkov in informacij. Olajšajo si lahko vsakodnevna opravila, npr. položnice plačajo preko spleta in jim pri tem ni potrebno na banko ali pošto in čakati v dolgih vrstah. Nakupe lahko opravijo preko spleta, kar pomeni, da jim ni potrebno iz trgovine nositi težkih vrečk, saj jim jih pripeljejo na dom (Pleško 2017).

Mobilni telefon ni koristen le za komunikacijo, ampak tudi za razne opomnike. V digitalni koledar si lahko nastavijo opomnik za zdravila ali kakršenkoli drug opravke (npr. obisk zdravnika). To jim omogoča, da nikoli ne pozabijo, saj jih telefon pravočasno opomni. Obstajajo tudi aplikacije za spremljanje voznih redov potniškega prometa, naročilo taksijev, spremljanje prehrane in aktivnosti, ki jih lahko motivirajo, da ostanejo aktivni (Pleško 2017). Obstaja pa tudi aplikacija za sladkorne bolnike, kjer se meritve glukoze v krvi prenesejo na mobilni telefon. Vsaki meritvi lahko dodamo opombo, največja prednost aplikacije pa je samodejno beleženje podatkov, ki jih lahko pošljamo na daljavo (Ostaneck 2021). Pomanjkljivost nekaterih aplikacij je le to, da niso vse v slovenskem jeziku, kar je za starejšo populacijo lahko težava in ovira.

Prosti čas lahko starostniki zapolnijo s fotografiranjem, ki jim ga omogočata pametni telefon ali tablični računalnik. Fotografije lahko shranijo za spomin, velikokrat pa jih delijo z najbližjimi. Nekateri uporabljajo mobilni telefon ali tablični računalnik za igranje igrice, ki jim pomagajo pri urjenju spomina, s čimer pripomorejo k manjši verjetnosti za razvoj demence (Pleško 2017).

2.4 Skrb za dementne s tehnologijo na daljavo

Tehnologija nam omogoča skrb za dementne v zgodnji fazi. V stanovanje namestimo senzorje, ki so povezani z računalnikom in spremljajo gibanje ter aktivnosti osebe v stanovanju. Sodobnejši senzorji zaznavajo tudi padec oziroma dvig s postelje ter približevanje izhodu. Tudi s pomočjo pametne zapestnice lahko sorodniki spremljajo, kdaj oseba zapusti določeno območje gibanja. Obstaja tudi mobilni telefon, ki vsebuje zaznavanje padca ter SOS gumb na zadnji strani telefona. S pomočjo GPS signala se v takšnem primeru sproži klic na pomoč s točno lokacijo uporabnika, kar olajša in pohitri prihod reševalcev (Pleško 2017).

2.5 Raziskava – uporaba tehnologije pri starejših (Grčija)

Raziskav o uporabi tehnologije med starejšimi ni veliko. Našli pa smo raziskavo iz leta 2017, ki so j opravili Zoe Roupa in drugi (2010). Čeprav je raziskava nekoliko starejša, so nekateri podatki zanimivi še danes.

V raziskavi je sodelovalo 300 ljudi, od tega nekaj več žensk (55,3 %). Anketiranci iz Grčije so bili stari med 65 in 74 let. Avtor raziskave je zanje imel pripravljenih 26 vprašanj, ki so bila zaprtega in odprtega tipa, nanašala pa so se na demografske značilnosti, uporabo tehnologije in njihovo zdravje. Vprašanja so zajemala pogostost uporabe gospodinjskih aparatov, mobilnih naprav in slušnih aparatov (Roupa idr. 2010, 120).

Glede na spol je 94 % žensk uporabljalo pralni stroj, 67 % sesalnik, 87,2 % električni likalnik, 98,5 % električni štedilnik in 54 % mobilni telefon. Večina je odgovorila, da znajo upravljati televizijo. Bankomata ni nikoli uporabljalo 11,4 % žensk in 4 % moških, redno pa ga je uporabljalo 27 % žensk in 48,8 % moških. 40,6 % žensk in 6,6 % moških ni nikoli uporabljalo mobilnega telefona, 59,4 % žensk in 93,3 % moških pa je redno uporabljalo mobilni telefon. 27,07 % žensk in 10,24 % moških je potrebovalo slušni aparat (Roupa idr. 2010, 120).

Avtor je predstavil uporabo tehnologije tudi v drugih državah. Npr. v Veliki Britaniji je internet uporabljalo 14 % starostnikov, v Novi Zelandiji je 94 % starostnikov uporabljalo mobilni telefon, na Nizozemskem je 93,4 % starejših moških in 59,4 % starejših žensk uporabljalo mobilni telefon. Na Japonskem je 10 % žensk med 70. in 89. letom uporabljalo mobilni telefon, 60 % pa je pokazalo interes za učenje. 37,8 % posameznikov med 60. in 69. letom in 19,1 % med 70. in 80. letom je na Japonskem redno uporabljalo mobilni telefon (Roupa idr. 2010, 121).

Iz zgornjih podatkov lahko razberemo, da ženske manj uporabljajo IKT, več uporabljajo gospodinjske aparate, obratno je pri moških. Raziskava je pokazala tudi to, da so v državah, kjer je tehnologija razvitejša (npr. azijske države), starejši bolj seznanjeni s tehnologijo in z njeno uporabo (Roupa idr. 2010, 121).

3 STAROSTNIK IN DRUŽBA

Starostnike in staranje pogosto spremljajo stereotipi o starosti ter diskriminacija v starosti. Od nas samih je odvisno, kako bomo preživeli zrela leta, ali bomo še dejavni in kako bomo dojemali procese staranja. K temu seveda prispeva tudi družba, ki to sprejemanje z gojenjem kulta mladosti otežuje.

3.1 Starost

Biološko staranje nastopi že z rojstvom in traja vse življenje. Staranje prinese določene posledice, ki so lahko stresne za posameznika. S staranjem izgubimo telesne in duševne sposobnosti, poslabša se zdravje in zmanjša se telesna moč, kar lahko ovira samostojnost posameznika (Jurdana 2011, 11).

Starost imenujemo tudi tretje življenjsko obdobje, ki je kot jesen, katera pokaže bogastvo letine. Razdelimo jo lahko na tri obdobja:

- Zgodnja starost, ki traja od upokojitve do 75. leta. V tem obdobju je človek običajno še dejaven in v dobrem zdravstvenem stanju. Ohranja stike s svojo generacijo, več časa preživi s svojo družino in z vnuki.
- Srednja starost, ki traja od 76. do 85. leta. V tem obdobju večinoma prihaja do upada telesne moči, poslabša se zdravje itd..
- Pozna starost, ki traja od 86. leta naprej. V tem obdobju je večina odvisna od pomoči drugih (Ramovš 2014, 18).

Starost je obdobje, v katerem moramo biti pripravljeni na spremembe. V primeru bolezni moramo prilagoditi svoj življenjski stil in opustiti slabe navade. Navaditi se moramo tudi na manjše dohodke in druge spremembe, ki jih prinese starost. Dobro je redno obiskovati zdravnika in ostati aktiven; ob izgubi bližnjih pa se ne smemo zapirati vase, saj lahko tudi to povzroči poslabšanje zdravstvenega stanja (Jurdana 2011, 16).

Starost ni le slaba, lahko je tudi lepo obdobje v življenju. Je čas, ko se lahko spominjamo preteklosti in razmišljamo ter obogatimo svoje duhovno življenje. Starostniki so s svojim znanjem in z vrednotami nepogrešljiv vir mlajšim generacijam (Jurdana 2011, 16).

3.2 Staranje

Staranje je proces, kateremu se ne moremo izogniti, lahko pa nanj precej vplivamo. Odvisno je od mnogih dejavnikov, ki se med seboj prepletajo in vplivajo na potek staranja.

Ramovš (2014, 20) pravi, da je »staranje naravno dogajanje vsega na svetu«. Tako razlikuje (prav tam):

- časovno ali kronološko staranje, ki ga kaže rojstni list in nanj nimamo vpliva. Ob vsakem rojstnem dnevu smo starejši za eno leto in vsak dan smo starejši za 24 ur.

- Funkcionalno ali organsko staranje, ki označuje stanje našega organizma. Nanj vplivamo sami z načinom življenja in navadami. Pomembno je, da živimo zdravo, saj lahko s tem preprečimo hitro slabenje organov in omilimo potek bolezni. Nekateri ga zato imenujejo biološko staranje.
- Doživljajsko staranje, ki pomeni, kako sami doživljamo svoja leta in zmožnosti. Kako doživljamo staranje, je odvisno od nas samih. Mladostniki bi npr. radi bili starejši, upokojenci pa mlajši. Nekateri popolnoma normalno sprejmejo starost in se soočijo z vsem, kar prinaša, ter živijo svojim letom primerno življenje.

Vsak posameznik se drugače stara, nekateri so lahko aktivni še pri devetdesetih, nekateri pa se že pri 65. letu počutijo telesno ali psihično stare. Na doseganje visoke starosti vpliva nekaj dejavnikov: telesno in duševno zdravje, socialnoekonomski položaj posameznika, zdravo okolje in ugodne zgodovinske razmere. Velikokrat so ljudje užaljeni, če jih imamo za stare in jim pripišemo kakšno leto več, predvsem, če se ne počutijo tako. Staranje se začne nekje med 55. in 65. letom, po strokovni definiciji pa človeka obravnavamo kot starega po 65. letu (Jurđana 2011, 13).

3.3 Stereotipi o starosti

Staranje velja v družbi za nezaželeno, saj imamo starostnike za »nekoristne« zaradi nezmožnosti opravljanja zahtevnejših opravil. Predstavljamo si jih kot sitne, bolne in pozabljive »starce«. Od njih naj ne bi bilo nobene koristi in so breme za okolico. Pogosto morajo svoja delovna mesta odstopiti mlajšim, ki so bolj »sposobni«, domači pa jih pogosto izselijo v dom za starejše. To so le žaljivi stereotipi, saj samopodoba človeka temelji na njegovi biološki ali subjektivni starosti. Družba lahko 65-letnika zaznava popolnoma drugače, kot se zaznava on sam. On se lahko doživlja kot energičnega, koristnega in dejavnega člana družbe, medtem ko ga družba zaznava kot popolnoma nekoristnega. Zaradi stereotipov ljudje ne prepoznamo starostnikov kot vitalnih in dejavnih ljudi, ki so koristni za družbo tudi po upokojitvi. Ker je o starosti veliko stereotipov, jih hitro lahko ponotranjijo tudi starejši, ki so npr. še zdravi in umsko sposobni, družba pa jih obravnava kot bolne in nesposobne. To lahko povzroči, da se starostnik začne prilagajati stereotipom, svojo podobo začne prilagajati družbenemu posploševanju in se začne obnašati oziroma ravnati skladno s tem, koliko je v resnici star in ne s tem, kako se dejansko počuti (Žigon 2011, 1).

Razlog za stereotipe je tudi politika, ki negativno prikazuje starost in breme pokojnin. Takšen odnos do starejši ima negativne posledice tudi za mlade, ki so zaradi odpora do starejših prikrajšani za prenos znanja in modrosti. Poleg tega se odnos do starejših prenaša na naslednje generacije. Vendar si ob upokojitvi številni posamezniki vzamejo čas za potovanja, ki ga prej niso imeli, se izobražujejo in včlanijo v razna društva in tako živijo polno, zdravo in srečno življenje še dolgo (Žigon 2011, 2).

3.4 Diskriminacija starejših

Rozman (2012, 31) pravi, da je »diskriminacija oblika družbene prakse, ki praviloma temelji na predsodkih in stereotipih, globoko zakoreninjenih v kulturi določene družbe«. Diskriminacija ogroža oziroma omejuje uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Starostna diskriminacija se začne z obliko stereotipov, ki poudarjajo le negativne značilnosti in kjer se upošteva le biološka starost posameznika. Diskriminacijo do starejših imenujemo starizem. Žrtve diskriminacije so pogosto nemočni ljudje, povzročajo pa jih individualni, strokovni, upravni in zakonodajni dejavniki (Žiberna 2012, 21).

Starostniki se z diskriminacijo srečujejo na več področjih. Diskriminacijo lahko doživljajo na področju zdravstva, sociale, zaposlovanja, kulture, izobraževanja, informiranja, politike, varnosti, varnega okolja itd. Na področju zdravstva se srečujejo z omejevanjem pravic, ki prizadenejo starejše bolnike, revne in invalide. Starostniki pogosto ne zmorejo plačevati zasebnih storitev, ki bi jim omogočale hitrejše okrevanje. Vse težji dostop pa je tudi do rehabilitacije, zdravstvene nege in patronažnih storitev. Starejši vse težje ohranjajo delovna mesta, saj je starost ovira za napredek. Težje se tudi nadalje izobražujejo in prekvalificirajo ali pa njihove delovne izkušnje niso priznane. Izobraževanje je v sodobnem času zelo pomembno, vendar ni dosegljivo vsem; otežen je tudi dostop do krajev, ki nimajo urejenih linij javnega prevoza (Žiberna 2012, 23).

Diskriminacija starejših ima vpliv tudi na uporabo tehnologij. Starejši dvomijo vase in novosti sprejemajo negativno, mislijo, da se niso sposobni naučiti uporabe. Posebej težko so motivirani za učenje, če njihove dvome podpira tudi družba (Dijanič 2011, 15).

3.5 Ozaveščanje starejših o tehnologiji

Starejša generacija je delala v pogojih, ko se je tehnologija še razvijala. Po letu 1975 se je začel silovit razvoj tehnologije. Tehnologija je bila takrat dostopna premožnejšim, večini pa je ostala nedosegljiva. Gospodarske družbe, ki so sledile razvoju informacijskih tehnologij, so v svoje kadre vključevale mlajše ljudi, ki so že prinesli znanje iz študijskih programov. Večina sedanjih starejših je tako še vedno za delo uporabljala pisalni stroj ali kemično pisalo. Tako so večinoma končali svoje delovno obdobje. Redki so se po upokojitvi začeli seznanjati s tehnologijo. Nekateri so k uporabi tehnologije spodbujali otroci in vnuki ter jim pri tem tudi pomagali. Nekateri pa so imeli možnost, da so se zaradi prestrukturiranja delovnih mest uporabe tehnologije naučili že v službi (Donko 2012, 13).

Ob hitrem razvoju IKT je veliko starejših, ki jim naprave za lažjanje življenja povzročajo preglavice, npr. razvrstilni avtomati v zdravstvenih domovih in drugih ustanovah. Nekateri jih še ne znajo uporabljati in pomoč pričakujejo od mlajših, ki stojijo za njimi v vrsti (Donko 2012, 14).

Tehnologija izjemno hitro napreduje in s tem posega v naše življenje. Uveljavlja se tudi na področjih, kjer je nismo vajeni, npr. področja, kjer je bila pomembna človeška ustvarjalnost in socialno-kulturno delovanje človeka. Zaradi tako hitrega razvoja prihaja do tega, da razvijalci IKT narekujejo želje po novih tehnologijah, čeprav starih še nismo preizkusili in jih še ne znamo dobro uporabljati. Tako se uvajajo nove tehnologije, ki bi se jih naj naučili čez noč. Zaradi tako hitrega razvoja starostniki ne zmorejo oziroma ne znajo uporabljati vseh tehnologij, družba pa bi jim morala omogočiti stalno izobraževanje in enakopravno vključitev (Jus 2012, 17).

3.6 Kakovostna starost

Na starost se pripravljamo vse življenje, v času upokojitve pa imamo možnost, da se pripravimo na kakovostno življenje v tretjem življenjskem obdobju (Ramovš 2014, 31).

Pri upokojitvi pride do veliko sprememb, ki smo jih primorani sprejeti. Večinoma ljudje ne hodijo več redno v službo, zmanjša se dohodek, imajo več prostega časa, ki ga nekateri ne znajo zapolniti itd. Neprimerno bi bilo mišljenje, da je po upokojitvi življenje prazno. Da bi lahko preživeli kakovostno starost, se moramo nanjo pripraviti in se organizirati že prej. Pomembno je, da svoj prosti čas zapolnimo z različnimi aktivnostmi, lahko tudi z novimi, za katere prej nismo imeli časa, npr. z računalništvom, saj se bomo imeli čas naučiti uporabljati računalnik, če ga še prej nismo znali, kar nam lahko predstavlja novi vir preživljanja prostega časa. Pomembno je, da ohranjamo ali poiščemo nove socialne stike, saj se pogosto zgodi, da po upokojitvi izgubimo stike s sodelavci in s prijatelji, otroci pa si pogosto v tem času že ustvarijo svojo družino in se odselijo. Ohranjanje stikov je pomembno, saj smo ljudje družabna bitja in potrebujemo ljubezen, varnost, spoštovanje in socialno pripadnost. Pri tem pa nam lahko pomagajo razna društva upokojencev, kjer upokojenci skupaj preživljajo kakovostni čas (Ramovš 2014, 30).

Starostniki si morajo v tretjem življenjskem obdobju postaviti nove cilje in se zanje truditi, da jih uresničijo. Na tak način se naučijo novega načina zadovoljevanja temeljnih potreb. To jim omogoča, da se čutijo telesno in duševno močnejše; ponovno lahko začutijo pristno veselje, ko uresničijo cilj, ki so si ga zadali (Dijanič 2011, 10).

Ljudje se učimo vse življenje, kar prispeva h kakovostnemu staranju. Nekateri starostniki si tudi v času upokojitve želijo biti aktivni in sprejemati nova znanja, želijo biti vključeni v družbeno dogajanje. Razna društva izvajajo tečaje in izobraževanja, katerih se lahko udeležijo upokojenci. Pogosto izvajajo tudi tečaje učenja uporabe tehnologije, katerih se lahko udeležijo prostovoljno, če jih to zanima in če imajo interes. Taki tečaji se izkažejo kot učinkoviti, saj starostniki pridobijo nova znanja, ki jih lahko vsakodnevno uporabljajo, hkrati pa lahko sklepajo nova znanstva z ljudmi, ki prav tako potrebujejo pomoč pri uporabi tehnologije in tako navežejo nove socialne stike in prijateljstva (Dijanič 2011, 11).

3.7 Skrb za starejše

Veliko starostnikov je vitalnih, energičnih in aktivnih članov družbe, vendar ne smemo pozabiti na tiste, ki so slabše telesno pripravljene ter imajo zdravstvene težave. Pomagamo jim lahko s tem, da jih pokličemo ter se z njimi pogovarjamo, saj nekateri nimajo več tako pogostih stikov s prijatelji kot nekoč. Veseli bodo tudi vsakega obiska in prevoza do lokacij, ki so jim težje dostopne, predvsem če avtomobila več ne vozijo. Do njih se moramo vesti spoštljivo, ne smemo domnevati, da so stari ljudje kot otroci, saj je to le še en stereotip. Preživeli so že veliko in si zaslužijo spoštovanje. Lahko jih tudi sami naučimo uporabljati tehnologijo, saj si bodo tako sami znali krajšati čas, ko ne bodo imeli družbe. Tako lahko vedno ostanejo v stiku z domačimi preko interneta, v primeru, da se ne vidijo pogosto. Preko interneta lahko poiščejo tudi svoje vrstnike in z njimi komunicirajo, da se počutijo manj osamljene. Internet jim ponuja veliko možnosti za zapolnjevanje prostega časa (Žigon 2011, 2)

4 DIGITALNI RAZKORAK

Veliko ljudi še danes nima dostopa do računalnikov in interneta, zaradi vpliva različnih dejavnikov. Na drugi strani pa je dostopnost posameznikom enostavna in hitra, čemur pravimo digitalni razkorak.

4.1 Opredelitev digitalnega razkoraka

Digitalni razkorak označuje razlike med možnostjo dostopa do informacijsko-komunikacijske tehnologije ali nezmožnostjo za njeno uporabo. Do razlik lahko pride med posamezniki, podjetji, gospodinjstvi in geografskimi območji. Razlogi za digitalni razkorak so lahko zgodovinski, socialnoekonomski, geografski, izobraževalni, vedenjski in generacijski dejavniki ali pa je posameznik fizično nezmožen uporabljati informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (Vehovar in Vukčević 2001, 10).

Digitalni razkorak kaže razlike med skupinami znotraj države kot tudi razlike med državami. Razlikujemo med tremi vrstami digitalnega razkoraka:

- Globalni, označujemo ga tudi kot delitev sever – jug.
- Družbeni, ki kaže razslojenost znotraj posamezne države.
- Demokratični, ki se nanaša na možnost sodelovanja državljanov preko medijev.

4.2 Digitalizacija javne uprave

Digitalizacija pripomore k produktivnosti in učinkovitosti gospodarstva ter posledično k širšemu družbenemu in gospodarskemu razvoju (Gov.si 2021).

Danes je normalno, da je večina stvari že digitaliziranih, zato je tudi to prioriteta pri razvoju digitalne javne uprave. Ker komunikacija postaja vse bolj digitalna, so na Ministrstvu za javno upravo zasnovali razvoj novih digitalnih storitev. Pripravili so načrt Digitalna Slovenija 2030, ki zajema šest področij: gigabitna infrastruktura, podatkovna ekonomija, umetna inteligenca, kibernetna varnost, digitalna javna uprava in e-vključenost. Pomemben del predstavlja Strategija digitalne javne uprave (Geršak 2020).

Geršak (2020) pravi, da »razvijajo digitalne rešitve in storitve, krepijo informacijsko varnost, zagotavljajo stabilno infrastrukturo in podporo zunanjim ter notranjim uporabnikom, vključno z usposabljanjem na področju digitalnih vsebin«. Predstavili so tudi eUpravo, COVID-19 potrdila, SPOT,¹ elektronski bolniški list, elektronsko osebno izkaznico itd.

¹ <http://evem.gov.si/evem/drzavljani/zacetna.evem>

4.3 Problemi digitalne vključenosti

V času epidemije COVID-19 se je pokazala izključenost določenih družbenih skupin oziroma posameznikov v povezavi z uporabo IKT. Raziskave so v času epidemije pokazale, da okoli 3.700 učencev nima na voljo računalnika za šolanje na daljavo, nekateri pa sploh nimajo dostopa do spletnega omrežja. 10 % gospodinjstev nima dostopa do interneta, 25 % pa je v prvi polovici leta 2020 imelo težave z zmanjšano hitrostjo povezav in pogoste prekinitve povezave. Razlog za to je tudi, da ima Slovenija visoke cene internetnih storitev, zaradi česar gospodinjstva raje kupijo cenejše pakete, vendar počasen internet ne omogoča sočasne uporabe več družinskih članov (MREŽANVO 2020).

Naslednji problem predstavljajo ranljive skupine oseb s posebnimi potrebami, invalidi in starejši, ki potrebujejo prilagojene naprave. Tem posameznikom težave predstavljajo neprilagojena programska in tehnična oprema. Pomembno je, da spletne strani ne vsebujejo preveč vsebin in da so vsebine dovolj pregledne. Za slabovidne je pomembno tudi, da so vsebine napisane v pravih barvnih kontrastih, kar omogoča boljšo vidljivost. Moteč element predstavljajo tudi oglasi, ki prekrijejo vsebino, gumb za njihovo odstranitev pa je premajhen in skoraj neviden. Veliko starejših ljudi je gluhih ali naglušnih, zato je koristno, če so pomembne vsebine opremljene s prevodom za znakovni jezik. Dober primer spletne strani, ki upošteva ranljive skupine, je spletna stran RTV Slovenije,² kjer so informativne in izobraževalne vsebine prilagojene različnim ranljivim skupinam ljudi (gluhim in naglušnim, slabovidnim in slepim) (RTV 2020). Portal nacionalne televizije nekatere novice podaja tudi v enostavnejšem in bolj razumljivem jeziku.³

Eden izmed vzrokov digitalne izključenosti je tudi digitalna nepismenost. Pogostejša je pri upokojevcih. Po podatkih Zveze društev upokojevcov Slovenije 80 % upokojevcov starih nad 70 let ne zna uporabljati pametnega telefona (MREŽANVO 2020).

² <https://www.rtv slo.si/dostopno>

³ <https://www.rtv slo.si/enostavno/o-strani/547686>

5 VRSTE PISMENOSTI

Pojem pismenost je prvotno označeval zgolj sposobnost branja in pisanja, v drugi polovici 20. stoletja pa je pojmovanje pismenosti dobilo širši pomen in se je razširilo na sposobnost pisnega in ustnega sporočanja v različnih sporazumevalnih situacijah. Posledično so se začele razvijati tudi različne vrste pismenosti (Cotič idr. 2011, 11).

5.1 Računalniška pismenost

Računalniško pismena oseba zna učinkovito uporabljati računalnik in druge informacijske tehnologije. Da smo računalniško pismeni, pomeni, da znamo uporabljati osnovne funkcije, kot so npr. urejevalnik besedil ter prejemanje in pošiljanje elektronske pošte. Višjo računalniško pismenost dosežemo, ko se sami učimo in uporabljamo nove računalniške funkcije brez pomoči drugih (Mckay Rosenberg 2019). Računalniško pismeni smo, ko znamo uporabljati še druge funkcije računalnika kot samo osnovne ter ko znamo presoditi, za kaj vse nam lahko računalnik koristi in ga tudi uspešno uporabljamo pri svojem delu (Wechtersbach 2006). Mckay Rosenberg (2019) zahteve po računalniški pismenosti vidi tudi v vse pogostejši uporabi mobilnih naprav, ki so danes vseprisotne.

5.2 Informacijska pismenost

Ameriško knjižničarsko združenje (2000, 7) informacijsko pismenost povezuje s spretnostmi in z znanji, na podlagi katerih je posameznik sposoben prepoznati in poiskati potrebne informacije ter jih ovrednotiti in učinkovito uporabiti.

Informacijska znanja postajajo potrebna, da lahko posameznik uspešno deluje na delovnem mestu, pri študiju in v zasebnem življenju. Informacije, ki se pojavljajo na različnih mestih (knjižnice, mediji, internet itd.) in v različnih oblikah (besedilne, avdiovizualne), so uporabnikom na voljo v tako imenovani nefiltrirani obliki, kar pomeni, da se lahko pojavijo dvomi o njihovi zanesljivosti. Posameznika te informacije še ne naredijo informiranega, saj za njihovo učinkovito rabo potrebujemo veliko povezanih znanj. Informacijska pismenost vključuje sposobnost opredelitve in prepoznave informacijske potrebe, uspešno pridobitev potrebnih informacij ter sposobnost kritičnega ovrednotenja zbranih informacij in njihovo povezavo z obstoječim vedenjem. Informacije tako uporabimo za doseganje ciljev, skladno z etičnimi normami in s pravnimi predpisi. Na takšen način posameznik pridobiva informacije, prevzema nadzor nad lastnim učenjem in širi svoje znanje (Ameriško knjižničarsko združenje, 2000, 7).

Z informacijsko pismenostjo je povezana spretnost uporabe informacijske tehnologije. Tehnološka spretnost posamezniku omogoča uporabljati računalnike, programsko opremo in drugo tehnologijo, ki jo potrebujemo za doseganje ciljev. Uporaba informacijske tehnologije zahteva njeno razumevanje in kritično presojo njene rabe ter je pogosto zamenjana s pojmom

računalniška pismenost, ki pomeni predvsem obvladovanje mehaničnih spretnosti. Za uporabo informacijske tehnologije pa potrebujemo več intelektualnih sposobnosti, vendar je poudarek še vedno na tehnologiji (Ameriško knjižničarsko združenje, 2000, 8).

5.3 Funkcionalna pismenost

Sprva je bila pismenost razumljena kot osnovna človekova pravica, kasneje pa je UNESCO (1978, 31) podal naslednje razumevanje pojma: »Posameznik je pismen, če je sposoben prebrati, razumeti in napisati kratko besedilo o svojem vsakdanjem življenju.« Iz opredelitve pismenosti je razvidno, da je pismenost vezana na branje, razumevanje in pisanje, kar je nujno potrebno za bivanje posameznika v družbi.

V 20. stoletju se je pojavila potreba po ponovni opredelitvi (razširitvi) pojma pismenosti, kar je bila posledica razvoja družbe (Cotič idr. 2011, 465). Leta 1978 je UNESCO (1978, 45) pismenost opredelil kot funkcionalno pismenost, in sicer: »Posameznik je funkcionalno pismen, kadar lahko sodeluje v vseh življenjskih dejavnostih, v katerih se zahteva pismenost za vsakodnevno delovanje v družbeni skupnosti, ter uporablja bralne, pisne in številčne spretnosti za osebni razvoj in razvoj družbene skupnosti.«

Funkcionalna pismenost pripomore h kakovosti življenja posameznika in pomembno vpliva na razvitost posamezne države. Že iz statističnih podatkov o funkcionalni pismenosti lahko razberemo, da prihaja do različno razvite funkcionalne pismenosti med državami, razlog za to so socialno-ekonomske razlike (Cotič idr. 2011, 462).

5.4 Medijska pismenost

Medijem se v vsakodnevnem življenju težko izognemo, saj so del našega življenja. Poznamo jih v različnih oblikah: pisni mediji, avdiovizualni mediji itd.. Z mediji se srečujemo na vsakem koraku – uporabljamo internet, beremo časopise, gledamo televizijo, poslušamo radio, spremljamo oglasna sporočila na poti v službo itn. Ker se z mediji srečujemo nenehno, jih moramo razumeti in presoditi njihovo vsebino ter pomen, predvsem pa verodostojnost posredovanega sporočila. Mediji v nas lahko vzbujajo pozitivna ali negativna čustva in pogosto vplivajo tudi na našo samopodobo (Erjavec in Volčič 1999, 5).

Medijska pismenost tako obsega znanja in veščine, ki posamezniku omogočajo varno in učinkovito uporabo medijev. Tehnologija ponuja velik nabor priložnosti, ki jih medijsko pismene osebe lahko izkoristijo in so pri tem sposobne izbirati in razumeti značilnosti vsebine. Ustrežno razumevanje in uporaba medijev omogoča zaščito posameznika in njegove družine pred neprimernimi, tudi žaljivimi, vsebinami (Erjavec in Volčič 1999, 6).

5.5 Digitalna pismenost

Digitalna pismenost je ključna, da se posameznik znajde v digitalnem svetu. Digitalno pismen posameznik pozna in uporablja digitalne naprave in se aktivno vključuje v digitalno okolje. Da smo digitalno pismeni, lahko rečemo, ko znamo varno in kritično uporabljati tehnologije na različnih področjih: pri delu, v prostem času ter za komuniciranje z drugimi. Med digitalne naprave uvrščamo tako računalnike kot druge računalniške naprave ter različne spletne storitve. Digitalne tehnologije uporabljamo za iskanje različnih informacij, opravljanje različnih storitev ter komuniciranje z drugimi. Pomembno je, da znamo ločiti med resničnim in virtualnim ter da znamo izbrati pravo pot do cilja. Digitalno pismen posameznik presoja, katere informacije so tehtne in resnične ter tudi kaj objavlja o sebi na spletu (Gjerek 2018, 14).

5.6 Druge vrste pismenosti

Poleg predstavljenih pismenosti poznamo še:

- družinsko pismenost,
- računsko pismenost,
- kulturno pismenost,
- zdravstveno pismenost,
- poslovno pismenost,
- vizualno pismenost,
- plesno pismenost,
- pravno pismenost,
- delovno pismenost,
- naravoslovno pismenost,
- glasbeno pismenost ...,

ki pa niso neposredno povezane z uporabo IKT, kar je tema zaključne projektne naloge.

6 MOŽNOSTI UPORABE IKT ZA STAREJŠE LJUDI

V prejšnjih poglavjih smo predstavili informacijsko družbo in pomen uporabe IKT. IKT uporabljajo tudi starejši. Načini uporabe IKT pri starejših se razlikujejo od načinov uporabe med mlajšimi, zato bomo v nadaljevanju predstavili možnosti uporabe IKT, ki so značilne predvsem za starejšo populacijo.

6.1 Preživljanje prostega časa

Posameznik si razporeja prosti čas v svojem življenju glede na aktivnosti, ki jih opravlja, in ostale časovne zmožnosti. Prosti čas pomeni preostanek časa. To je čas, ko so izpolnjene vse ostale obveznosti (Haralambos in Holborn 1999, 260).

Starejši ljudje pogosto preživljajo svoj prosti čas ob gledanju televizije in poslušanju radia, vendar bi s pomočjo sodobne IKT svoj prosti čas lahko še bolj popestrili. (Kensaku 2010, 1). Možnost, ki nam dopušča, da si lahko televizijski program zavrtimo nazaj in ga gledamo, ko imamo čas in ne samo takrat, ko je na sporedu, je velika prednost za starejše ljudi in invalide, ki so gibalno ovirani in se težko udeležijo drugih dejavnosti. Računalnik in internet omogočata popestritev z drugačnimi vsebinami kot pa televizija. Na internetu obstajajo različne aplikacije, ki omogočajo vključevanje v interaktivne klepetalnice in igranje interaktivnih iger, kot je npr. šah in druge družabne igre (Kapel 2005, 20). Igranje miselnih iger starejšim omogoča, da urijo svoj spomin, kar lahko prispeva k manjši verjetnosti za razvoj demence. Prosti čas pa si lahko popestrijo tudi s fotografiranjem, saj imajo vsi pametni mobilni telefoni vgrajeno kamero, s katero lahko ujamejo lepe trenutke in jih delijo z najbližjimi (Pleško 2017).

V prostem času je priljubljeno tudi nakupovanje preko spleta, saj nakup opravimo brez poti do trgovine. To je dobrodošlo sploh v času pandemije, ko se predvsem starejši izogibajo velikih trgovskih centrov. Med drugim pa nam internet omogoča, da lahko v prostem času poslušamo glasbo, ki nam je všeč, in se ob tem sprostimo (Pleško 2017).

6.2 Komuniciranje

Uporaba IKT za komunikacijo in krajšanje časa starejšim prinaša številne pozitivne učinke. Ključno za njihovo zdravje in ustvarjalno staranje je, da redno komunicirajo s prijatelji, sorodniki, izvajalci zdravstvenih storitev in drugimi. Napredki v IKT starejšim nudijo cenovno ugodno možnost, da ostanejo povezani z znanci in družinskimi člani, tudi če le-ti živijo na drugih kontinentih (Dolničar 2009, 285).

Komuniciranje je ena izmed pomembnejših funkcij, ki jo omogoča IKT za starejše, saj se s starostjo pogosto zmanjšajo socialni stiki z družino in s prijatelji, zaradi upokojitve, selitve otrok, izgube partnerja ali celo zaradi nemobilnosti. Najbolj razširjeno sredstvo komuniciranja je telefon, ki omogoča vsakodnevno komunikacijo s sorodniki in prijatelji. Hojnik Zupanc

(1999, 153) pravi, da »telefon pri starem človeku deluje kot preventivno sredstvo osamljenosti in izolacije«. Možnost komunikacije je posebej pomembna pri tistih, ki živijo sami. Stik preko telefona ne more zamenjati neposrednega stika med osebami, vendar je lahko učinkovito dopolnilo, ki nam nudi občutek varnosti, predvsem pri starejših, ki živijo sami. Preko telefona še vedno lahko ostanejo v stiku z oddaljenimi sorodniki in s prijatelji ter si na ta način izmenjujejo informacije (Hojnik Zupanc 1999, 154).

Najpogostejši tehnološki pripomoček za komuniciranje, ki ga uporabljajo starejši, je stacionarni telefon, čeprav so ga v dobri meri že zamenjali pametni telefoni, ki nudijo še vrsto drugih storitev. Naj izpostavimo dostop do interneta, predvsem pa elektronsko pošto, ki omogoča komuniciranje po celem svetu, pa še poceni je (Kapel 2005, 12). Aplikacija Skype⁴ vse pogosteje zamenjuje telefon, predvsem za klice v tuje države. Skype je za osebno rabo brezplačna aplikacija. S pomočjo Skypea in spletne kamere lahko izvedemo tudi video klic. Video klic preko spletne kamere je odlična rešitev za ohranjanje stikov, je enostaven za uporabo, starejšim pa je všeč, ker ob pogovoru osebo lahko tudi vidijo (Dijanič 2011, 34).

6.3 Dostop do zdravstvenih storitev

S staranjem se običajno povečajo potrebe po zdravstveni oskrbi, zato so se začele razvijati različne rešitve, ki so potrebne, ko nekdo potrebuje stalen medicinski nadzor. Leta 2005 je pobudo prevzelo Ministrstvo za zdravje in se lotilo projekta eZdravje. eZdravje je spletni portal, namenjen izmenjavi zdravstvenih informacij in komuniciranju. Uporaba eZdravja prinaša številne prednosti, kot so varen dostop do zdravstvenih informacij, izboljšanje dostopnosti do zdravstvenih storitev, enakost pri uporabi zdravstvenih storitev in druge. Z uvedbo eZdravja pa se lahko tudi lažje in enostavneje naročamo na preglede, saj imamo tako imenovane e-napotnice in recepte; hitreje se posredujejo tudi rezultati preiskav. Osebe je hitreje informirano o zdravstvenem stanju pacienta, zdravstveni strokovnjaki lahko hitreje sodelujejo pri obravnavi problema, omogočen je tudi zdravstveni dostop na daljavo (Gašperšič 2013, 6).

Ena od možnosti pomoči preko spleta so tudi skupine za samopomoč, kjer lahko bolni med seboj izmenjujejo izkušnje in se podpirajo v zdravljenju. Prednosti takih skupin so, da niso geografsko omejene in so dostopne vsem, vsak dan, ob vsaki uri (Kapel 2005, 17).

6.4 Dostop do informacij

Informacije so povzemanje podatkov, podatki pa so gola dejstva, ki jih s pomočjo znanja spremenimo v informacijo. Informacije so podatki, ki so napisani v nam razumljivem jeziku in imajo za posameznika določen pomen in vrednost (Florjančič 2012, 10).

⁴ <https://www.skype.com/en/>

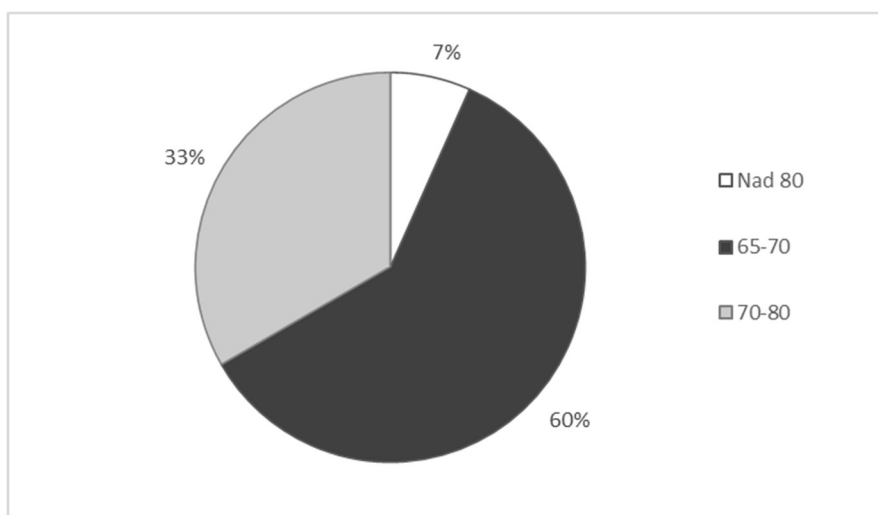
IKT starejšim omogoča večjo samostojnost, neodvisnost, informiranost in vključenost v družbo. Tudi starejši ljudje si želijo biti na tekočem z informacijami, do katerih dostopajo preko različnih IKT. Večina jih po televiziji spremlja osrednjo informativno oddaja na nacionalni televiziji (Dnevnik), spremljajo pa tudi druge informativne in izobraževalne oddaje. V veliko pomoč pri iskanju informacij jim omogoča tudi internet, kjer lahko v brskalnik vtipkajo vse, kar jih zanima. IKT ponuja različne storitve preko spleta, ki starejšim omogočajo, da ostanejo samostojni. Tipične storitve, ki jih lahko opravljajo preko spleta, so spletno bančništvo, nakupovanje, urejanje zavarovanj itd. S pomočjo interneta in svetovnega spleta tudi gibalno ovirani večino stvari uredijo od doma (Voljč 2015, 1).

7 UPORABA IKT PRI STAREJŠIH – RAZISKAVA

Z raziskavo uporabe IKT pri starejših želimo dobiti odgovor na naši raziskovalni vprašanji, kako starejši uporabljajo IKT in s kakšnimi težavami se pri tem srečujejo.

7.1 Potek raziskave in predstavitev vzorca raziskave

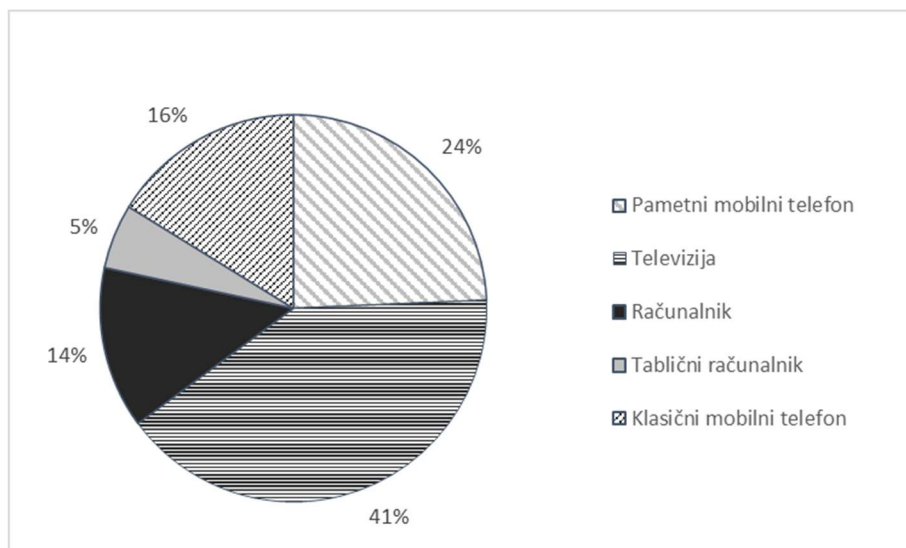
Podatke o uporabi IKT med starejšimi smo zbrali s pomočjo intervjujev. Zaradi epidemije COVID-19 smo intervjuje izvedli v domačem kraju (Tepanje) in okolici. Vprašanja za intervju (v prilogi) so bila enostavna, intervjuje pa je izvedla avtorica naloge, ki je intervjuvancem, po potrebi, vprašanja dodatno pojasnila. Intervjuje smo izvajali marca 2021. V tem času smo izvedli razgovore s 15 osebami, od katerih je bilo 9 žensk (60 %). Najmlajši intervjuvanec je bil star 65 let, najstarejši pa 81 let. Starostno strukturo intervjuvancev prikazujemo na sliki 1.

Slika 1: Anketiranci po starosti

7.2 Potek raziskave in analiza podatkov

Intervjuje smo, s soglasjem intervjuvancev, posneli, posnetke pa prepisali. Zapis intervjujev smo kodirali v 6 kategorij: tehnologija, namen uporabe, težave pri uporabi tehnologije, samostojnost/vključenost v družbo, poklic in udeležba tečaja.

Slika 2: Kategorija: tehnologija

Intervjuvanci so v razgovoru predstavili različne tehnologije, ki jih uporabljajo. Večina (9) intervjuvancev uporablja pametni mobilni telefon in računalnik (8) (Slika 2). Klasični mobilni telefon uporablja le 16 % intervjuvancev (Slika 2).

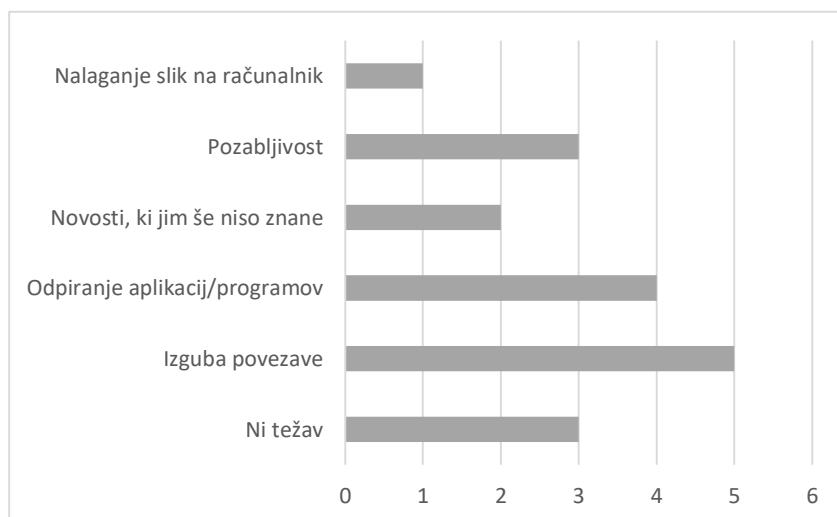
Intervjuvanci tehnologijo uporabljajo za različne namene. Namen in število intervjuvancev, ki posamezno tehnologijo uporablja za določen namen, predstavljamo v preglednici 1.

Preglednica 1: Namen uporabe

Namen uporabe	Mobilni telefon	Računalnik	Tablični računalnik
Socialna omrežja	3	/	/
Gledanje fotografij	/	1	/
Novice	3	4	2
Nakupovanje	/	3	1
E-banka	3	2	/
E-pošta	/	2	/
Recepti	/	2	1
Viber	4	/	/
Skype/Zoom	/	3	/
Klici	15	/	/
Sporočila	13	/	/
Brskanje po spletu	9	/	/
Iskanje gesel za križanke	1	/	/

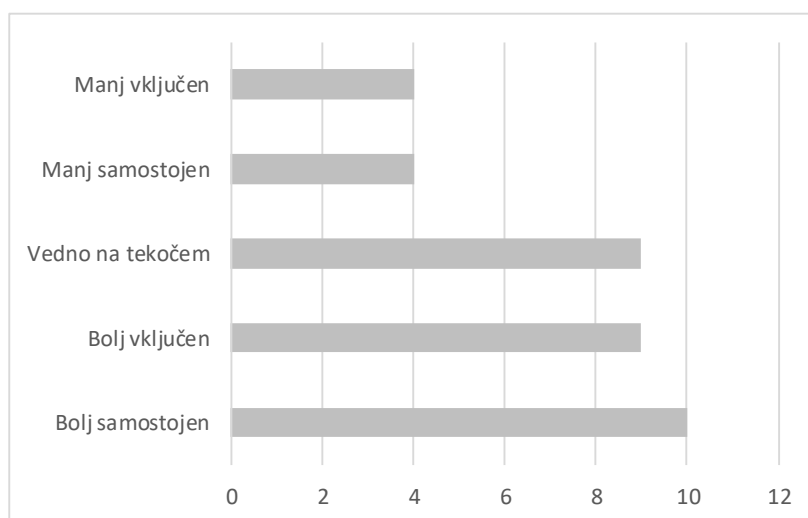
Kot je razvidno iz preglednice 1, se mobilni telefon najpogosteje uporablja za klice in sporočila. Intervjuvanci računalnik najpogosteje uporabljajo za branje novic. Čeprav smo pričakovali, da starejši niso računalniško pismeni, 3 intervjuvanci preko telefona in 2 preko računalnika uporabljajo e-bančništvo, kar 9 pa jih telefon uporablja za brskanje po spletu.

Intervjuvanci so osnovna znanja za uporabo posameznih tehnologij pridobili na različne načine – 7 intervjuvancev se je tehnologijo naučilo uporabljati že v službi, 8 pa so jih naučili otroci oziroma vnuki.

Slika 3: Težave pri uporabi tehnologije

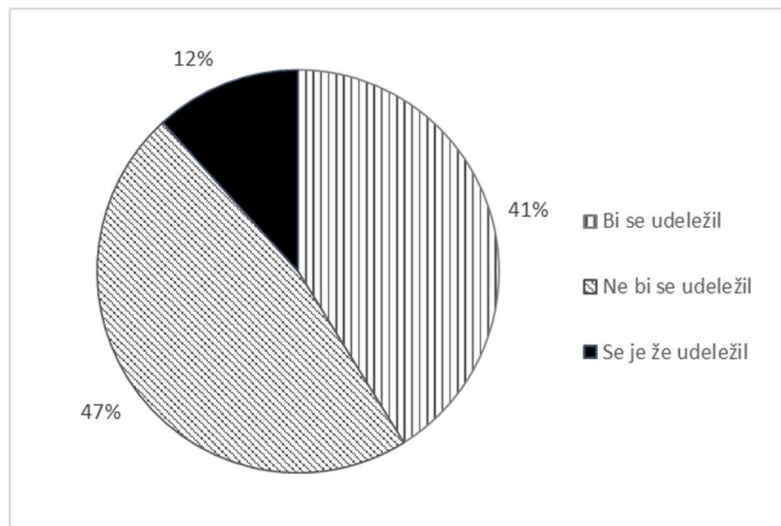
Pri uporabi tehnologije se intervjuvanci srečujejo z različnimi težavami. Največ težav jim predstavlja izguba povezave in delo s programi (Slika 3). Trije intervjuvanci težav pri uporabi tehnologije nimajo.

Slika 4: Samostojnost/vključenost v družbo

Z intervjuvanci smo se pogovorili o občutkih, ki jih imajo pri uporabi tehnologije. Večinoma se intervjuvanci zaradi uporabe tehnologije čutijo bolj samostojne, so bolj informirani in vključeni v družbo (Slika 4).

V nadaljevanju nas je zanimalo, ali bi intervjuvanci želeli izboljšati svoje spretnosti uporabe IKT.

Slika 5: Udeležba tečaja

Po pogovoru z intervjuvanci smo ugotovili, da jih dobra polovica za pomoč raje vpraša doma, saj menijo, da so že prestari za obisk tečaja ali pa nimajo časa. Ostali bi se tečaja udeležili, če bi jih zanimala tema tečaja in če tega še ne bi znali (Slika 5).

Intervjuvanci so pred upokojitvijo opravljali različna dela: ekonomist, policist, krojač, kuhar, kmet, strojni tehnik, elektrotehnik, tekstilni delavec in mehanik.

Ugotovili smo, da je sposobnost uporabe tehnologije v starejšem obdobju življenja odvisna od uporabe računalnika v aktivni dobi. Tako so bolj večči starostniki, ki so opravljali delo policista, elektrotehnika ali strojnega tehnika ter ekonomista.

7.3 Povzetek raziskave

Raziskavo smo opravili s 15 intervjuvanci, starimi od 65 do 81 let. Devet intervjuvancev je bilo ženskega spola. Ugotovili smo, da jih le 6 uporablja samo klasični mobilni telefon, ostalih 9 pa pametni telefon in računalnik. Vsi uporabljajo mobilni telefon za klice in sporočila. Tisti, ki imajo pametni mobilni telefon, telefon uporabljajo še za brskanje po spletu, spletno nakupovanje, igranje igrice, poslušanje glasbe in za branje novic. Računalnik raje uporabljajo za branje novic in pregled zanimivosti, iskanje kuharskih receptov, e-pošto in uporabo e-banke, saj so pridobljene informacije na računalniku preglednejše.

Ugotovili smo, da je znanje o uporabi tehnologije povezano s poklicem, ki so ga intervjuvanci opravljali še v času službovanja. Intervjuvanci, ki so v času službovanja uporabljali računalnik, z uporabo tehnologije nimajo večjih težav. Sta pa med intervjuvanci dve zanimivi izjemi. Prva je gospa, ki je opravljala delo krojačice in v službi ni potrebovala računalnika. Ob opazovanju hčere, ki je uporabljala internet, je pokazala zanimanje in jo prosila naj jo nauči. Tako je zdaj popolnoma samostojna, nakupuje preko spleta ter se preko Skypa pogovarja z bratrancem iz Kanade. Druga izjema je gospod, ki je bil učitelj in v službi ni delal z računalnikom. Pametni

telefon so ga naučili uporabljati otroci in vnuk, uporablja ga predvsem za iskanje informacij o pokojnih⁵ in gesel za križanke. Tisti, ki interneta oziroma računalnika ne znajo uporabljati, so opravljali delo avtomehnika, kmeta, čevljarja in kuharice. Ti v službi računalnikov niso potrebovali in tudi kasneje niso pokazali zanimanja zanje. Kot razlog za neuporabo navajajo, da so bodisi že prestari ali pa tega enostavno ne potrebujejo. Ena od intervjuvank je na vprašanje, zakaj se ni nikoli naučila uporabljati računalnika, odgovorila, da tega nikoli ni potrebovala, da ima dovolj mobilni telefon za klice, če pa se dolgočasi, raje gleda televizijo.

Vsi, ki uporabljajo internet, se počutijo bolj samostojne, saj niso odvisni od nikogar in znajo informacije, ki jih potrebujejo, poiskati sami. Pravijo, da si ne znajo več predstavljati, kako bi bilo, če ne bi znali uporabljati tehnologije. Intervjuvani, ki pa tehnologije ne uporabljajo, menijo, da bi z uporabo računalnika in interneta bili malo bolj samostojni, vendar vse novice spremljajo preko televizije, če pa jih zanima kaj dodatnega, vprašajo domače.

Osem intervjuvancev je odgovorilo, da se ne bi udeležilo delavnic za učenje, saj menijo, da so za to že prestari ali pa jim čas ne dopušča, zato raje za pomoč, če jo potrebujejo, vprašajo domače. Ostalih 7 bi se delavnice z veseljem udeležilo, saj vsega še ne znajo in bi jim novo znanje prišlo prav.

⁵ <https://www.help.si/category/osmrtnice/>

8 SKLEP

Skozi zgodovino se je začela razvijati pismenost, ki je sprva pomenila, da znamo brati in pisati. V 70. letih prejšnjega stoletja pa se z uporabo računalnikov in z informacijsko družbo pojavi problem, saj pojem pismenost začne predstavljati mnogo več kot le branje in pisanje.

Življenja brez računalnikov in interneta si skoraj ne moremo več predstavljati, saj nam olajšujeta delo, nudita pa tudi nove načine komuniciranja in preživljanja prostega časa; spremljata nas na vsakem koraku. Še pogosteje pa se uporabljajo mobilni telefoni, saj kjerkoli smo, lahko vidimo nekoga, ki uporablja mobilni telefon za pogovor ali pa preverja dogajanje na družbenih omrežjih. Mladi si življenje brez tovrstne tehnologije težko predstavljamo, saj z njo odraščamo in nam predstavlja pomembno vlogo pri preživljanju prostega časa, komunikaciji in iskanju podatkov. Če je tehnologija za mlade tako pomembna, smo se spraševali, kaj IKT pomeni za starejše, ki so navajeni oziroma so bili navajeni živeti brez nje.

Tehnologija se razvija z bliskovito hitrostjo in dogaja se, da se ne utegnemo naučiti uporabljati določene tehnologije, ko je se na tržišču pojavi že nova različica. Pogosto ne doživimo uporabniške izkušnje, saj nam razvijalci nenehno vsiljujejo nove tehnologije, mi pa moramo slediti trendom, saj drugače zaostajamo za družbenimi standardi. Prav zaradi tako hitrega razvoja ima večina starejših pri uporabi tehnologije težave. Težje se sami v kratkem času naučijo uporabe, običajno pri tem potrebujejo pomoč, kar so potrdili tudi starejši v opravljenem raziskovalnem delu. Starejši so v intervjujih povedali, da imajo težave z novostmi, ki se jih ne naučijo uporabljati takoj, in zato pogosto zaostajajo za mladimi. Velikokrat se zgodi, da se sami odločijo, da se uporabe nove tehnologije ne zmorejo naučiti, saj menijo, da tega niso sposobni. Dvome o nesposobnosti učenja in prilagajanja starejših novostim pogosto poslabša družba, ki ima do starejših določene predsodke. Starostnike predsodki opredeljujejo kot nekoristne, bolne, sitne posameznike, ki nimajo volje do ničesar, posledično postane nepomembno, da bi se starejši preko IKT vključili v družbo. Ne smemo pa pozabiti, da je veliko starostnikov, ki so kljub visoki starosti, še vitalni in ustvarjalni ter se pripravljani izobraževati in aktivno sodelovati v družbi. Uporaba tehnologije jih zanima in so veseli pomoči otrok in vnukov, saj jim to predstavlja večjo samostojnost, četudi ne sledijo zadnjim trendom. Zadovoljni so, da znajo uporabljati mobilni telefon, računalnik in predvsem internet, saj si znajo samo poiskati podatke in informacije, ki so za njih pomembni.

Zaradi epidemije, ko se je večina opravkov prestavila na splet, nas je zanimalo, kako IKT uporabljajo starejši in s kakšnimi težavami se pri tem srečujejo. Ugotovili smo, da več kot polovica intervjuvancev uporablja računalnik, pametni telefon ali tablični računalnik, le nekaj pa jih uporablja samo klasični telefon. Večinoma uporabljajo pametni telefon za klice in sporočila, za pošiljanje slik, poslušanje glasbe in občasno brskanje po spletu. Računalnik pa jih večina uporablja za spremljanje novic in e-pošte, nekaj pa tudi za uporabo e-banke, spletne nakupe in iskanje receptov. Večina teh, ki znajo uporabljati tehnologijo, se je uporabe računalnika naučila že v službi, saj so opravljali poklice, za katere je bilo potrebno delo z

računalnikom. Ti poklici so bili ekonomist, strojni tehnik in elektrotehnik ter policist. Intervjuvanci, ki uporabljajo IKT, se zaradi tega počutijo bolj vključene v družbo, so samostojnejši, saj znajo sami poiskati informacije, ki jih potrebujejo, ter tako niso vedno odvisni od pomoči drugih. Še vedno pa se pri uporabi tehnologije pojavljajo težave. V primeru težav intervjuvanci najraje vprašajo za pomoč svoje otroke ali vnuke. Njihove najpogostejše težave so odpiranje različnih aplikacij, za katere ne vedo, kaj pomenijo, izguba povezave, nalaganje slik na računalnik, posodabljanje programov ipd., Težave imajo tudi z razumevanjem novosti, ki jih še ne znajo uporabljati.

Šest intervjuvancev uporablja le klasični mobilni telefon za klice, saj nimajo dovolj znanja, da bi uporabljali še katero drugo vrsto tehnologije. V službi niso imeli možnosti uporabe IKT, saj za opravljanje dela niso potrebovali računalnika. Kasneje pa so presodili, da tega ne potrebujejo. Zdaj se jim ne zdi več pomembno, da bi se naučili, saj menijo, da so že prestari. Seveda bi lahko z uporabo IKT bili samostojnejši, vendar, če jih kaj zanima, vprašajo domače, da namesto njih pogledajo na splet in jim predajo informacijo.

Polovica intervjuvancev je na vprašanje, če bi se udeležili delavnic za učenje uporabe tehnologije, odgovorila z da, polovica pa z ne. Tisti, ki so odgovorili pritrdilno, bi se delavnic udeležili, ker se zavedajo, da še ne znajo vsega, oziroma bi se delavnic udeležili, če bi jih zanimala tematika. Tisti, ki pa se delavnic ne bi udeležili, menijo, da imajo dovolj znanja, nekaj pa jih pravi, da so za to že prestari in raje za pomoč vprašajo doma.

V raziskavi smo ugotovili, da starejši ljudje, kljub stereotipom, ki veljajo v družbi, uporabljajo različno tehnologijo. Redni uporabniki interneta pravijo, da si življenja brez njega ne predstavljajo več, saj lahko kadarkoli poiščejo informacije o odpiralnih časih npr. trgovin ter delovni čas v njihovi ambulanti, najdejo telefonske številke in e-poštni naslov ambulante, kar jim omogoča, da se sami hitro naročijo na pregled. Te večšine so se izkazale za zelo koristne v času epidemije, ko obisk zdravnika brez naročila ni bil mogoč.

V prvem delu naloge smo navedli morebitne razloge za neuporabo tehnologije pri starejših. Kot najpogostejši razlog smo navedli neznanje o uporabi tehnologije, kar se je izkazalo za pravilno. Šest intervjuvancev uporablja samo televizijo in klasični mobilni telefon, saj nimajo znanja za še katero drugo vrsto tehnologije. Pravijo, da nimajo odpora do tehnologije, ampak je enostavno ne potrebujejo, so že preveč pozabljivi, da bi se naučili.

Na zastavljeni vprašanji, kako starejši uporabljajo tehnologijo in s kakšnimi težavami se srečujejo, smo dobili kar nekaj odgovorov. Ugotovili smo, da vsi starejši niso računalniško nepismeni in da znajo tehnologijo dobro uporabljati. Pripravljeni so se tudi dodatno izobraževati in hoditi na tečaje, saj jim uporaba IKT predstavlja večjo samostojnost. Da bi se starejši počutili bolj vključene v družbo, bi jih lahko mladi naučili uporabljati sodobne

tehnologije, predvsem tiste starejše, ki se ne želijo udeleževati tečajev in so raje doma. Njim bi večjo samostojnost doprinesla že osnovna znanja, spretnosti in veščine. Že z osnovnim znanjem bi lahko v brskalnik vtipkali, karkoli bi jih zanimalo, ter na tak način bi sami prišli do koristnih informacij, lahko bi komunicirali preko interneta, kar bi bilo dobrodošlo v času epidemije, ko so stiki omejeni.

Starostniki se kot vsi ljudje med seboj razlikujejo, zato je vsakršno posploševanje do njih lahko žaljivo. Tudi stereotipi o starosti ne držijo, saj smo z intervjuji ugotovili, da niso vsi starostniki nejevoljni starčki, ki ničesar ne znajo, ampak so prijetni starejši ljudje, ki so v življenju preživeli že marsikaj in so se še v jeseni življenja pripravljani izobraževati in slediti razvoju tehnologije.

LITERATURA

- Ameriško knjižničarsko združenje. 2000. *Literacy Competency Standards for Higher Education*. Chicago, IL: Association of Academic and Research Libraries.
- Colja, Tanja. 2009. *Kaj je pismenost?* [Http://www.jezik-lingua.eu/code/14095/Kaj-je-pismenost?fbclid=IwAR2UASxBVCnFriM9o8H_Ew2YloDxBMf_n9lc20zMjUfXwsBouvcVITQTUYI](http://www.jezik-lingua.eu/code/14095/Kaj-je-pismenost?fbclid=IwAR2UASxBVCnFriM9o8H_Ew2YloDxBMf_n9lc20zMjUfXwsBouvcVITQTUYI) (30. 11. 2020).
- Cotič, Mara, Vida Medved Udovič, Sonja Starc in Dejan Hozjan. 2011. *Razvijanje različnih pismenosti*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Analles.
- Dijanič, Maja. 2011. *Starostnik in tehnologija*. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=27105> (8. 3. 2021).
- Dolničar, Vesna. 2009. *Podporne tehnologije – podpora ali ovira medgeneracijske solidarnosti?* Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Donko, Anton. 2012. *Diskriminacija starejših*. [Http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_diskriminacija_starejsih.pdf](http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_diskriminacija_starejsih.pdf) (6. 5. 2021).
- Elmborg, James. 2012. *Critical Information Literacy: Definitions and Challenges*. [Https://books.google.si/books?hl=en&lr=lang_en&id=sbXGq0f0WjEC&oi=fnd&pg=PA75&dq=information%20literacy%20definitions&ots=8vayuahnz-&sig=MltGdKVf9DPAsfJOwxYjgwrAB1o&redir_esc=y&fbclid=IwAR12xUBTuFbqV-kZLXZLR1pnqN2IIA32ZfHtRKMRmLOXT2Y9_XDBazvMikU#v=onepage&q&f=false](https://books.google.si/books?hl=en&lr=lang_en&id=sbXGq0f0WjEC&oi=fnd&pg=PA75&dq=information%20literacy%20definitions&ots=8vayuahnz-&sig=MltGdKVf9DPAsfJOwxYjgwrAB1o&redir_esc=y&fbclid=IwAR12xUBTuFbqV-kZLXZLR1pnqN2IIA32ZfHtRKMRmLOXT2Y9_XDBazvMikU#v=onepage&q&f=false) (30. 11. 2020).
- Erjavec, Karmen in Zala Volčič. 1999. *Medijska pismenost: priročnik za učitelje osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
- Erjavec, Karmen. 2013. *Raba interneta med starimi prebivalci Slovenije*. [Https://zdjp.si/wp-content/uploads/2015/08/erjavec.pdf?fbclid=IwAR0sPIPI6X7uSqs_cL7eGniSsZDWdXxbDm5-dE6JHxFuxNhk1blgY5cdbiY](https://zdjp.si/wp-content/uploads/2015/08/erjavec.pdf?fbclid=IwAR0sPIPI6X7uSqs_cL7eGniSsZDWdXxbDm5-dE6JHxFuxNhk1blgY5cdbiY) (25. 2. 2021).
- Florjančič, Viktorija. 2012. *Poslovna informatika – delovno gradivo*. [Https://eucilnica.si/pluginfile.php/2590/mod_resource/content/3/Gradiva/Skripta_2012.pdf?redirect=1](https://eucilnica.si/pluginfile.php/2590/mod_resource/content/3/Gradiva/Skripta_2012.pdf?redirect=1) (17. 5. 2021).
- Gams, Matjaž. 1998. *Informacijska družba*. Ljubljana: Institut Jožef Štefan.
- Gantar, Pavel. 2004. *Informacijska družba- izzivi in realnost za Slovenijo*. [Http://uploadi.www.ris.org/editor/12246218211224240866tip20041-2gantar.pdf](http://uploadi.www.ris.org/editor/12246218211224240866tip20041-2gantar.pdf) (9. 2. 2021).
- Gašperšič, Jože. 2013. *IKT v zdravstvu in starejši*. [Http://www.zdus-zveza.si/docs/VSEBINE-INFORMATIKA/IKT_v_zdravstvu_in_starejsi.pdf](http://www.zdus-zveza.si/docs/VSEBINE-INFORMATIKA/IKT_v_zdravstvu_in_starejsi.pdf) (23. 2. 2021).
- Geršak, Peter. 2020. *Strateški razvoj in ukrepi za digitalizacijo države*. [Https://iju2020.iju-konferenca.si/dogodek/mag-peter-gersak-ministrstvo-za-javno-up](https://iju2020.iju-konferenca.si/dogodek/mag-peter-gersak-ministrstvo-za-javno-up) (11. 5. 2021).
- Gjerek, Ludvika. 2018. *Digitalna pismenost*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Gov.si. 2021. *Digitalizacija družbe*. [Https://www.gov.si teme/digitalizacija-druzbe/?fbclid=IwAR2EOAM0NUqaORbQErVF7uU-I8I1n245zJr-lgFQHgD0UI6SK1DTiEp0QMk](https://www.gov.si teme/digitalizacija-druzbe/?fbclid=IwAR2EOAM0NUqaORbQErVF7uU-I8I1n245zJr-lgFQHgD0UI6SK1DTiEp0QMk) (11. 5. 2021).
- Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. *Sociologija – teme in pogledi*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

- Hojnik Zupanc, Ida. 1999. *Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Isazadeh, Ayaz. 2004. *Information society: Concepts and Definitions*. [Http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.534.4919&rep=rep1&type=pdf&fbclid=IwAR3x69TzrnSEa-Y_Mhz1B1X7Te1D6ku6mfdFoCDFlpI6P6umhI0HNb6YnxE](http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.534.4919&rep=rep1&type=pdf&fbclid=IwAR3x69TzrnSEa-Y_Mhz1B1X7Te1D6ku6mfdFoCDFlpI6P6umhI0HNb6YnxE) (25. 2. 2021).
- Jurdana, Mihaela. 2011. *Razsežnosti kakovostnega staranja*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.
- Jus, Andrej. 2012. *Diskriminacija starejših*. [Http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_diskriminacija_starejsih.pdf](http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_diskriminacija_starejsih.pdf) (6. 5. 2021).
- Kapel, Ana. 2005. *Stari ljudje in (ne)uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije v vsakdanjem življenju*. [Http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Kapel-Ana.PDF](http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Kapel-Ana.PDF) (23. 2. 2021)
- Kensaku, Saito. 2010. *Older People and Television Viewing in Japan*. [Http://www.nhk.or.jp/bunken/english/reports/pdf/10_no8_05.pdf](http://www.nhk.or.jp/bunken/english/reports/pdf/10_no8_05.pdf) (8. 3. 2021).
- Maver, Jasna. 2002. *Informacijska tehnologija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
- Mckay Rosenberg, Dawn. 2019. *Computer literacy and the job hunt*. [Https://www.thebalancecareers.com/computer-literacy-525743](https://www.thebalancecareers.com/computer-literacy-525743) (12. 11. 2020).
- MREŽANVO. 2020. *Kaj je e-vključenost in zakaj je pomembna v času pandemije covid-19?* [Https://www.informacijska-druzba.org/2020/12/20/kaj-je-e-vkljucenost-in-zakaj-je-pomembna-v-casu-pandemije-covid-19/](https://www.informacijska-druzba.org/2020/12/20/kaj-je-e-vkljucenost-in-zakaj-je-pomembna-v-casu-pandemije-covid-19/) (11. 5. 2021).
- Ostanek, Danica. 2021. *Mobilne aplikacije za boljše življenje bolnikov s sladkorno boleznijo*. [Https://www.zaloker-zaloker.si/mobilne-aplikacije-za-boljse-zivljenje-bolnikov-s-sladkorno-boleznijo/](https://www.zaloker-zaloker.si/mobilne-aplikacije-za-boljse-zivljenje-bolnikov-s-sladkorno-boleznijo/) (6. 5. 2021).
- Pavičić, Jelena. 2017. *Informacijsko-komunikacijska tehnologija u nastavi*. [Http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10930/1/Pavicic_Jelena.pdf?fbclid=IwAR1VFCdO2FOcYHhrVIE76gMJ203lxzJLMmiiQSnPxdI-6HHvk1i4vU4f1BM#page8](http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10930/1/Pavicic_Jelena.pdf?fbclid=IwAR1VFCdO2FOcYHhrVIE76gMJ203lxzJLMmiiQSnPxdI-6HHvk1i4vU4f1BM#page8) (8. 3. 2021).
- Pinterič, Uroš. 2015. *Spregle dane pasti informacijske družbe*. Novo mesto: Fakulteta za organizacijske študije.
- Pleško, Ana. 2017. *Tehnologija lahko tudi starejšim olajša vsak dan*. [Https://insajder.com/druzba/tehnologija-lahko-tudi-starejsim-olajsa-vsakdan](https://insajder.com/druzba/tehnologija-lahko-tudi-starejsim-olajsa-vsakdan) (6. 5. 2021).
- Ramovš, Jože. 2014. *Za kakovostno staranje in lepše sožitje med generacijami*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.
- RIS (Raba interneta v Sloveniji). 2008. *Informacijska družba*. [Https://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=9499&parent=26&p1=276&p2=285&p3=1318&p4=1489&id=1489&fbclid=IwAR3fVZXmUimRYYW955IOYwa_PCWYq72K6Cu9gDM-edT0U6O4Ut_5SfTExRQ](https://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=9499&parent=26&p1=276&p2=285&p3=1318&p4=1489&id=1489&fbclid=IwAR3fVZXmUimRYYW955IOYwa_PCWYq72K6Cu9gDM-edT0U6O4Ut_5SfTExRQ) (25. 2. 2021).
- Rozman, Darinka. 2012. *Diskriminacija starejših*. [Http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_diskriminacija_starejsih.pdf](http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_diskriminacija_starejsih.pdf) (6. 5. 2021).
- RTV SLO. 2021. *Dostopno*. [Https://www.rtv slo.si/dostopno/o-strani/503023](https://www.rtv slo.si/dostopno/o-strani/503023) (5. 5. 2021).
- Stare, Metka in Maja Bučar. 2005. *Učinki informacijsko komunikacijskih tehnologij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- SURS (Statistični urad RS). 2019. *Razvitost slovenske digitalne družbe: nameni uporabe interneta in s tem povezane težave*. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8423> (15. 11. 2020).
- SURS (Statistični urad RS). 2020. *Razvitost digitalne družbe v Sloveniji v času pandemije*. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9136> (1. 12. 2020).
- SURS (Statistični urad RS). 2021. *Svetovni dnevi brez mobilnega telefona*. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9355> (8. 3. 2021).
- UNESCO. 1978. *Revised recommendation concerning the international standardization of educational statistics*. Pariz: UNESCO.
- UNESCO. *Media and Information Literacy*. 2017. <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept/> (30. 11. 2020).
- University of Redlands. 2019. *Media and Information Literacy*. <https://library.redlands.edu/iml> (25. 2. 2021).
- Vehovar, Vasja in Katja Vukčević. 2001. *Digitalni razkorak – Slovenija 2001*. http://uploadi.www.ris.org/editor/DigitalniRazkorak?fbclid=IwAR1y02vNjvqsnHYE1vo nVdt-Ldsfq_ObmTc74FpmlSpIt8HK3E_UWKZfcws (11. 5. 2021).
- Voljč, Igor. 2015. *Staranje v digitalni družbi*. http://www.staranje.si/sites/www.staranje.si/files/upload/images/m20_ikt.pdf?fbclid=IwAR3Som_OyriVFZPYISWdRjuzWBnrWzfrUI_9KpLwLjP0DfTzyQLB_8RaDLA (25. 2. 2021).
- Wechtersbach, Rado. 2006. *Informacijska revolucija v izobraževanju*. https://core.ac.uk/download/pdf/229638966.pdf?fbclid=IwAR2cmFUiLcG9Yk3SUFGLwZt0TgfERiBqQ4YGqBuAMxIXR_9u8tuHcpefAJU (15. 11. 2020).
- Roupa, Zoe, Nikas Marios, Elena Gerasimou idr. 2010. *The use of technology by the elderly*. https://www.researchgate.net/profile/Zoe-Roupa/publication/266448717_The_use_of_technology_by_the_elderly/links/54e5c8390cf2cd2e028b313f/The-use-of-technology-by-the-elderly.pdf (11. 5. 2021).
- Žiberna, Angelca. 2012. *Diskriminacija starejših*. http://www.ds-rs.si/sites/default/files/dokumenti/zbornik_diskriminacija_starejsih.pdf (6. 5. 2021).
- Žigon, Neža. 2011. *Starostniki in družba*. <https://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/7411/Starostniki-in-dru%C5%BEba> (4. 5. 2021).

PRILOGE

Priloga 1 Vprašanja za intervju

VPRAŠANJA ZA INTERVJU

1. Ali uporabljate kakršnokoli tehnologijo? Če jo, katero?
2. Katero od tehnologij uporabljate največ in zakaj?
3. Če uporabljate mobilni telefon, računalnik, televizijo... katere funkcije uporabljate največ (npr. sms sporočila, e-pošta, klici, socialna omrežja oz. razne aplikacije, brskanje po spletu)?
4. Ste se uporabe naučili sami ali vas je kdo naučil in vam pokazal, kako deluje?
5. Se pri uporabi mobilnega telefona, interneta, računalnika itd. srečujete z kakšnimi težavami? Koga pri tem vprašate za pomoč?
6. Se zaradi neuporabe/uporabe IKT počutite manj/bolj vključene v družbo?
7. Se bi udeležili delavnice za učenje uporabe IKT, če bi ta bila v vašem kraju ali bi raje poiskali kakšno drugo pomoč npr. pri otrocih, vnukih?
8. Koliko ste stari?